

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

(Сезона 1933-34)

ИЗДАЈЕ

А. БЕЛИЋ

УРЕЂУЈУ

А. БЕЛИЋ, СТ. М. КУЉБАКИН, СТ. ИВШИЋ и ФР. РАМОВШ

КЊИГА XIII

ШТАМПА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД, 1933-4

Poizvedovanje mladega Kopitarja za srbohrvatsko narodno poezijo.

Uvod. Prvi sledovi ossianizma pri Slovencih.

Kakor pri drugih slovanskih narodih, tako se je tudi pri Slovencih ohranilo precej staro in zanesljivo poročilo o eksistenci srbohrvatske (sbh.) narodne poezije, in to v nemškem potopisu *Itinerarium* ali *Wegraiss* (izdan je bil anonimno in sine loco 1531) štajerskega Slovenca Benedikta Kuripečiča, ki se je l. 1530. kot sekretar udeležil avstrijskega poslanstva k turški Porti v Carigrad. V svojem navedenem potopisu je namreč Kuripečič že omenil tudi pesmi o nekaterih junakih sbh. narodne poezije, na pr. o Milošu Kobiliću (Obiliću), Radoslavu Pavloviću in Malkošiću¹). Nadalje pa ni dvoma, da se je znanje sbh. narodne pesmi zgodaj širilo k sosednim Slovencem tudi ustno, posebno za časa skupnih bojev južnih Slovanov s Turki, vsaj od XVI. stol. dalje, kakor nam o tem jasno priča poročilo italijanskega zgodovinarja Nicolettija, ki že l. 1550. omenja pri tolminskih Slovencih pesmi o ogrskem kralju Matjažu²), čigar ime — ravno tako kakor ime srbskega epskega junaka Marka — je prešlo v slovenske narodne pesmi tudi z obilnim epskim materijalom vred prav gotovo iz sbh. pesemskega kroga.

Literarno zanimanje za sbh. narodno poezijo je pa pri Slovencih začelo istočasno z njihovim navdušenjem za narodno poezijo sploh, namreč v dobi „ossianskega vala“, ki se je jel k njim izraziteje širiti že v 70. letih XVIII. stol., in to deloma direktno z Dunaja, deloma pa

¹) V. Jagić, Građa za slovensku narodnu poeziju, Rad Jugosl. akad., knj. 37. Zagreb 1876, str. 114 in 119. — P. Matković, Putovanja po Balkanskom Poluotoku, Rad 56, 1881, str. 170 in 179 sl. — Nik. Petrovskij, O сочиненіяхъ Петра Гекторовича, Kazanj 1901, str. 163—166. — M. Murko, Geschichte der älteren südslawischen Litteraturen, Leipzig 1908, str. 205.

²) K. Štrelkelj, Slovenske narodne pesmi I. Ljubljana 1895—1898, str. 34., — M. Murko, o. c. str. 205.

tudi iz italijanske, namreč beneške književnosti. Po vplivu dunajskega dvornega pesnika eksjezuita Mich. Denisa, avstrijskega prevajalca *Ossiana* (1768), je namreč ta ossianski kult narodne poezije predvsem zajel diskalceatskega mladega patra Marka Pohlina, ki je že v svoji nemško-slovenski *Gramatiki* iz l. 1768. pokazal neko znanje narodne poezije, razlikujoč „pesem“ od umetne poezije¹⁾. in ki je zlasti izza l. 1768. marljivo čital omenjeni Denisov prevod²⁾. In najbrž še po njegovem posredovanju je ta kult kmalu prevzel tudi ljubljanskega dijaka Jožefa Zakotnika, poznejšega njegovega sobrata (Dizma) pri diskalceatih, ki si je že pred svojim vstopom v diskalceatski samostan (pred l. 1776.) nabral med slovenskim ljudstvom na kmetih zbirko narodnih pesmi³⁾, med katerimi je bila tudi pesem o *Pegamu in Lambergarju*. V 80. letih pa je ta ossianizem vžgal še nekatere poedince Pohlinovega pesniškega kroga *Pisanic* (1779—81), na pr. tudi samega Deva, v čigar rokah se je prav v tem času menda nahajala že omenjena Zakotnikova zbirka narodnih pesmi⁴⁾, in zlasti mecena takratnega slovenskega literarnega gibanja barona Žigo Zoisa, prav tako tudi mladega jurista Antona Linharta in mladega frančiškana Valentina Vodnika. Zois, tedaj še krepki kavalir, se je seznanil z *Ossianom* istotako iz Denisovega prevoda, ki ga je imel baš od tega časa v svoji knjižnici⁵⁾, in gotovo tudi po njegovem vzgledu si je najbrž že takrat sam nabral zbirko veselih slovenskih narodnih pesmic „viže“⁶⁾. Linhart pa se je mogel navdušiti za *Ossiana* deloma že na svojih študijah na Dunaju v l. 1778—1780, deloma šele po svojem povratku v Ljubljano, kjer mu je po vsej verjetnosti šele prišla v roke tudi Zakotnikova večkrat že omenjena zbirka, iz katere je za svoj pesniški almanah *Blumen aus Krain* (1781) v nemščino prestavil dve pesmi, namreč slovito balado o *Pegamu*, ki jo je gotovo baš po Denisovem vzgledu prepesnil v heksametrih, in pesem o *Jasminu*⁷⁾. In Val. Vodnika je v tej smeri zainteresiral najbrž sam Pohlina, ki mu je prav v tem času sploh dal vzpodbudo za javni literarni nastop. Pod tem vplivom je torej tudi Vodnik obrnil svojo pažnjo domači narodni poeziji,

¹⁾ V. Burian, Po stopách češtví a české knihy v starším slovinském písemnictví, Slavia VIII, Praha 1929—1930, str. 472.

²⁾ Fr. Kidrič, Dobrovský in slovenski prepород njegove dobe. Razprave znanstvenega društva VII. Historični odsek 1. Ljubljana 1930, str. 23.

³⁾ Ibid. str. 24.

⁴⁾ Ibid. str. 43.

⁵⁾ Ibid. str. 41.

⁶⁾ Ivan Prijatelj, Duševni profili naših prepородiteljev, Ljubljanski Zvon (LZ) 41, Ljubljana 1921, str. 209 in 216.

⁷⁾ Fr. Kidrič, o. c. str. 43.

se seznanil vsaj z narodnimi poskočnicami, kakor je to razvidno predvsem iz verzne sheme njegove pesnitve *Zadovoljni Kranjc v Pisanicah* 1781, in je po vsej verjetnosti od tega časa tudi poznal pesem o *Pegamu*¹⁾.

Pod vplivom istega Denisa, ki se je že zgodaj nekoliko seznanil tudi s sbh. narodno poezijo, in to najbrž iz Pavičevih latinskih prevodov v *Descriptio soluta* (Budae 1764)²⁾, se je istočasno in obenem precej učinkovito širilo k Slovincem zanimanje tudi za sbh. narodno pesem. Priča nam o tem dovolj jasno predvsem slovenski prevod baš Denisove pesnitve *Der Zwist der Fürsten* (1778), ki ga je priobčil neznan slovenski prevajalec ali bolj parafrazist v Pohljinovih *Pisanicah* 1781, v katerem je istotako kot Denis visoko častil hrvatsko narodno pesem, ki jo je še vrhu tega navdušeno opeval kot svojo lastno, namreč slovensko³⁾. Razvidno pa je to še iz Linhartove pesnitve *Trinklied der Kroaten* v že omenjenih njegovih *Blumèn*, za katero je mogel po vsej verjetnosti uporabiti baš po Denisovem vzgledu kak sbh. narodni original⁴⁾.

Isto navdušenje ali vsaj zanimanje za narodno poezijo sploh in sbh. posebi, toda že bolj romantično zasnovano, je ob istem času ali malo pozneje prodiralo k Slovincem, kakor je bilo že zgoraj poudarjeno, tudi iz italijanske književnosti, namreč iz obeh dalmatinskih potopisov *Saggio* 1771 in *Viaggio* 1774 beneškega slovanofila opata Alberta Fortisa, ki je v njih, zlasti pa v *Viaggio in Dalmazia* (I. del, str. 43—96) priobčil zanimivo karakteristiko ter navdušeno pohvalo „morlaške“, namreč sbh. narodne poezije, navajajoč kot primer slovito balado o *Hasanaginici* ne samo v svojem italijanskem prevodu, temveč tudi s sbh. njenim originalom vred (str. 98—105). In prav ta Fortisova poročila, ki so v veliki meri povzročila živahno literarno zanimanje za sbh. narodno pesem tako v domačih dalmatinskih učenih krogih (Giovanni Lovrič, Julije Bajamonti, frančiškanec Fran Radman, Gjuro Ferić itd.), kakor tudi v zapadno-evropskem literarnem svetu (Goethe, Herder, Johann Müler, Walter Scott itd.), so prav gotovo tudi vplivala na italijanski izobraženega slovenskega mecena Zoisa ter na

¹⁾ Fr. Kidrič, *Zgodovina slovenskega slovstva* III. Ljubljana 1932, str. 298.

²⁾ M. Curčin, *Das serbische Volkslied in der deutschen Literatur*, Leipzig 1905, str. 38 sl. — Cam. Luzerna *Die südslavische Ballade von Asan Agas Gattin*, Berlin 1905, str. 58. — Prim. še Murkov referat v *Af sl Ph* 28, 1906, str. 353.

³⁾ N. Omersa, A. T. Linhart in slovenska narodna pesem, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 18, Maribor 1923, str. 48.

⁴⁾ M. Kovač, *Epska pesem o Pegamu in Lambergarju in drugo*, *Časopis za zgodovino in narodopisje* (ČZN) 16, Maribor 1920—1921, str. 43 sl.

njegov ljubljanski krog, na kar se da prosto sklepati že iz tega dejstva, da si je Zois oba navedena Fortisova potopisa tudi kmalu preskrbel za svojo knjižnico, v kateri sta izpričana že v seznamu iz l. 1780.¹⁾ in v kateri sta pač bila od tega časa dostopna tudi njegovim tovarišem, na pr. gotovo že Linhartu, ki je v 2. delu svoje kranjske zgodovine *Versuch einer Geschichte von Krain* (1791) večkrat (str. 220, 222, 227, 283) navedel baš Fortisa kot svoj vir za slovanski narodopis.

Dočim sta torej Dunajčan Denis in Benetčan Fortis neposredno prebujala v Slovencih smisel in navdušenje za domačo slovensko in obenem tudi že za sbh. narodno poezijo, jih je ob istem času in prav tako neposredno seznanjal s sbh. narodno pesmijo, posebno z epiko, še Kačičev *Razgovor ugodni* (pesmi v njem so takrat še veljale za pristne narodnel), ki so ga baš l. 1780. vnovič v Jakinu izdali dalmatinski frančiškani. Imamo to zopet izpričano predvsem za Ljubljano, namreč pri Zoisu, v čigar knjižnici je Kačič zabeležen že v seznamu iz l. 1780—82.²⁾, in potrjuje nam to tudi še poznejše Kopitarjevo poročilo Vuku v pismu z dne 27. maja 1814, da so namreč Kranjci Kačiča poznali ter ga čitali ³⁾. Lahko pa na to še sklepamo tudi iz hrvatskih pesnitev pohrvačenega belokranjskega Slovenca kapucinca Grgura Malevca⁴⁾, ki zlasti v svojih prigodnicah *Nagovorjanje soldatov na vojovanje proti Turčinu* (Zagreb 1787) in *Nagovorjanje Vukaševićevih* (Ibid. 1789) že na prvi pogled kaže poznanje Kačiča.

Proti koncu XVIII. stol. pa je še razširjal in poglobljal smisel in zanimanje Slovencev za narodno poezijo tudi Nemeč Bürger. Njegov vpliv je sicer že zaznati pri Devu v *Pisanicah*⁵⁾, toda njegov pomen v tej smeri se izraziteje kaže šele v 90. letih istega stoletja. V tem času (okoli 1791/92) je namreč tudi sam Zois skušal prevesti njegovo *Lenoro*⁶⁾ in je po vsej verjetnosti prav v njegovem duhu tudi pošiljal v l. 1794/95. pesniku Vodniku svoje nasvete o pomenu narodne poezije za umetno v jezikovnem in izraznem pogledu (pred *Ossianom* ga je baš v tem oziru svaril)⁷⁾, čeprav se na njega direktno ni pozival in dasi je narodno poezijo vedno še gledal z očmi doslednega prosvetljenca⁸⁾. Zato tudi pri Vodniku od tega časa lahko opažamo

1) Fr. Kidrič, o. c. str. 41.

2) Ibid. str. 42.

3) Вукoвa преписка I. Beograd 1907, str. 134.

4) Prim. o njem študijo Vl. Dukala v Radu 207, str. 137 sl.

5) Slovenski biografski leksikon I. Ljubljana 1925, str. 131.

6) Kidrič, o. c. str. 62.

7) Vodnikov Spomenik, izd. E. H. Costa. V Ljubljani 1859, str. 61.

8) Kidrič, Zgodovina III, str. 299.

večji vpliv narodne poezije vsaj v njegovi priprostejši dikciji, posebno pa v njegovem pogostejšem naslanjanju na obliko narodnega verza (štiristopni trohej, enajsterec, štirivrstična kitica, antiteza itd.)¹⁾.

Da bi v tem času vplival na Slovence tudi že Herder kot glasnik romantičnega kulta narodne poezije ali vsaj prevajalec „morlaških“, t.j. sbh. narodnih pesmi v svojih *Volkslieder* 1778-79²⁾, ni dovolj verjetno, ker omenjenih *Volkslieder* nista imela v svojih knjižnicah niti Zois niti Vodnik in nihče iz njune družbe³⁾.

In takšna atmosfera je trajala v centru slovenskega literarnega življenja, namreč v Ljubljani, še v času, ko je prišel mladi Kopitar v Zoisovo hišo.

1. Kopitar v Ljubljani.

Ob splošnem pomanjkanju direktnih virov je težko povsem zanesljivo ugotoviti, kakšno znanje narodne poezije ali vsaj kakšno orientacijo je imel dijak Jernej Kopitar, ko je l. 1800. prišel kot 20 letni korepetitor Zoisovega nečaka v hišo Bonazzovih v Ljubljani, in kaj je v tem oziru mogel tam pridobiti, preden je l. 1803. postal Zoisov osebni tajnik in bibliotekar⁴⁾. Toda iz njegove avtobiografije smemo vsaj sklepati, da je že kot kmečki otrok in „pastirček očetovih čred“ — katero „davidovsko“ dobo je še pozneje smatral za najblaženejšo⁵⁾ — mogel precej spoznati domačo narodno pesem še z drugimi tradicijami vred. Da bi pa se bil pozneje kot dijak tudi že seznanil z omenjenim ljubljanskim ossianskim gibanjem, za to nimamo nobenih dokazov niti domnev ne.

V tem oziru je bila za njega merodajna šele doba njegovega bivanja v Zoisovi hiši od 1803 do novembra 1808⁶⁾, ki ji je tudi sam v svoji avtobiografiji pripisal velik pomen za svoj nadaljnji razvoj⁷⁾. Tam si je namreč šele osvojil ob Zoisovem vodstvu in ob stikih z Vodnikom preporodno miselnost⁸⁾ in v zvezi s tem je gotovo tudi že postal deležen novega ossianskega razmaha, čim dalje bolj romantično že zabarvanega ki je v letih 1803—1807. tako značilen zopet za Vodnika in posebno za njegovega učenca Janeza Antona Zupančiča.

¹⁾ Ibid. str. 311 sl. in 315.

²⁾ O treh Herderjevih prevodih sbh. nar. pesmi glej Čurčin, o. c. str. 20—37.

³⁾ Kidrič, o. c. str. 56.

⁴⁾ Ibid. str. 80.

⁵⁾ Barthol. Kopitars Kleinere Schriften, izd. Fr. Miklosich. Wien 1857, str. 2.

⁶⁾ Kidrič, o. c. str. 125.

⁷⁾ B. Kopitars Kleinere Schriften str. 5.

⁸⁾ Kidrič, Zgodovina III, str. 378.

Vodnik je v tem času začel poleg „viž“ zbirati tudi že epske narodne pesmi, čerpav Zakotnikove zbirke niti takrat še ni imel na razpolago ¹⁾, in je od tega časa tudi že začel zajemati snov in motive iz slovenskih narodnih pesmi za svoje verzifikacije, kakot to razodevajo sledeče pesmi, na pr. *Bohinjska Bistrica, Milica milena, Ribič, Slavček* itd.²⁾.

Zupančič, ki je bil ob svojem prestopu z gimnazije v filozofijo že pod Vodnikovim vplivom, se je okoli 1803, ko je še bil filozof, tako zanimal za narodno pesem, da je tudi že pokazal smisel za njeno inventarizacijo, želel si je na pr. zapisati pesem o stiških menihih³⁾. V l. 1804—1807. se je ta njegov interes še poglobil, in to najbrž ob Stadelmannovem vplivu. Nемеc Georg Stadelmann, bivši praktikant vseučiliške biblioteke v Gradcu, je namreč v tistih letih bival v Ljubljani, kjer je izdajal *Laibacher Wochenblatt*, v katerem je začel že gojiti tudi narodne teme ⁴⁾. Bil je po vsej verjetnosti že romantično izobražen. Ž njim se je Zupančič kmalu sprijaznil⁵⁾ in se je ob razgovorih ž njim in najbrž tudi iz njegove privatne knjižnice tudi že seznanil z nemškimi romantiki, kakor je to prav dodro razvidno iz njegovega doneska *Historische Fragmente über krainerische Poesie* in posebno še iz njegovega predgovora k lastnemu nemškemu prevodu od Vodnika mu vnovič zabeležene pesmi o *Pegamu in Lambergarju* v *Wochenblattu* 1806, št. 33-34. in 37, kjer je že direktno pozival Slovence k zbiranju narodnih pesmi in kjer je (št. 37) že popolnoma v Herderjevem in sploh romantičnem pojmovanju govoril o pomenu narodne poezije ⁶⁾.

Vse to je gotovo imel v evidenci tudi mladi Zoisov tajnik in bibliotekar Kopitar, ki je baš od l. 1806. tudi sam začel aktivno posegati v slovenski preporod ⁷⁾ in ki je poleg Vodnika osebno poznal tudi Zupančiča, čeprav ta še ni zahajal v Zoisovo hišo ⁸⁾. V istem času pa je Kopitar gotovo tudi že zvedel za sbh. narodno poezijo, in to nedvomno iz Engelovega izvlečka o Morlakih v Dobrovskega *Sla-*

¹⁾ Kidrič, o. c. str. 81.

²⁾ Fr. Vidic, Valentin Vodnik, der erste slovenische Dichter, Af sl Ph 23 (1901) str. 451.

³⁾ Kidrič, o. c. str. 82.

⁴⁾ Kidrič, o. c. str. 82 in v Zgodovini III. str. 385 sl.

⁵⁾ Fr. Ilešič, Slomškov učitelj Ivan Anton Zupančič, Zbornik Matice slovenske (Z M S) 14, Ljubljana 1912, str. 95.

⁶⁾ Natančno analizo tega predmeta priobčim v posebni študuiji.

⁷⁾ Kidrič, o. c. str. 82.

⁸⁾ Kidrič, Zgodovina III, str. 377 in 379.

vinu 1806, ki ga je baš sam takrat preskrbel Zoisu ¹⁾). V tem Engellovem izvlečku se namreč omenja stara junaška pesem o Kraljeviču Marku, obenem pa tudi pesem o Asan-agi in glede tozadevne narodne poezije se tam še opozarja na Fortisa in Lovriča ²⁾), kar je po vsej verjetnosti imelo to posledico, da si je Kopitar v Zoisovi biblioteki poiskal Fortisov zgoraj že omenjeni potopis *Viaggio*, iz katerega je spoznal slovito balado o *Hasanaginici* v sbh. originalu ter v italijanskem prevodu, in da je obenem že takrat v isti biblioteki zapazil tudi še Kačičev *Razgovor*. Natančneje pa se še takrat z narodno poezijo menda ni pečal, ker je njegova aktivnost prav od tega časa bila osredotočena predvsem na njegovo *Gramatiko*.

Šele sredi 1. 1808. je moral Kopitar dobiti nov impulz v tej smeri, kakor nam o tem dovolj jasno priča prav njegova opomba o *Hasanaginici* v njegovi *Gramatiki* iz 1. 1808. Iz nje je razvidno, da je to bil prav Goethe, ki je na njega začel v tem času tudi močno vplivati. V svoji opombi namreč Kopitar s posebnim ponosom omenja, da je to „slovansko“ pesem, ki jo je Fortis prvi objavil kot „morlaško“, že zdavnaj prestavil in med svoje lastne pesnitve tudi uvrstil sam Goethe, nakar pa še primerja prva dva verza Goethejevga prevoda s sbh. originalom iz Fortisa. Ker pa se ta njegova opomba nahaja na str. 256., torej še v tem delu njegove Gramatike, katerega tisk (namreč do str. 300) je sam izvršil še v Ljubljani³⁾), preden je v zadnjih dneh oktobra 1808 odšel iz Zoisove hiše na Dunaj, je s tem za nas nesumljivo tudi že potrjen fakt, da je Kopitar gotovo že v Ljubljani spoznal razen Fortisovega teksta tudi omenjeni Goethejev prevod *Hasanaginice*, in to ne iz Herderjevih *Volkslieder* 1778, kjer je namreč prvič izšel ⁴⁾) temveč, kakor se da na to sklepati iz njegovih besed v citirani opombi, baš iz Goethejevih spisov, najbrž iz *Goethes Neue Schriften* 1801, Bd. VIII. str. 187, ki jih je po katalogu iz l. 1803. hranila baš ljubljanska Licejska biblioteka ⁵⁾). Na podlagi tega je mogoče iz njegove opombe še nadalje sklepati, da se je torej Kopitar že takrat, in to predvsem pod Goethejevim vplivom zainteresiral posebno za sbh. narodno poezijo, o kateri ga je tako izčrpno in navdušeno informiral še Fortis, ki je v nji med drugim zlasti poudarjal tudi njeno starost,

¹⁾ Ibid. str. 396.

²⁾ Citiram iz Hankove izdaje Dobrovskega Slavina 1834, str. 57.

³⁾ Prim. Prijateljovo opombo k Vodnikovemu pismu Kopitarju v Čas opisu za slovenski jezik, književnost in zgodovino (Č I K Z) IV. Ljubljana 1924, str. 149.

⁴⁾ Čurčin, o. c. str. 52.

⁵⁾ Kidrič, Zgodovina III, str. 406.

dočim je Kačič po vsej verjetnosti tudi že podžigal njegovo rado-vednost ter poizvedovanje za njo.

2. Kopitar na Dunaju.

Po svojem priho'u na Dunaj, v začetku novembra 1808, je Kopitar v okolju romantikov kmalu postal tudi sam izrazit romantik in se z velikim navdušenjem poglobil v študij narodne poezije, posebno sbh., za katero se je že v zadnjih ljubljanskih časih precej zainteresiral.

V tem pogledu je za njega merodajno predvsem to, da je prav na Dunaju, ko je še bil jurist dunajske univerze, spoznal Herderjeve *Volkslieder* v Müllerjevi izdaji (*Stimmen der Völker in Liedern*) iz l. 1807, v katerih so gotovo na se obrnili njegovo pozornost predvsem štiri (tri Herderjevi in eden Goethejev) prevodi „morlaških“, namreč sbh. narodnih pesmi. Razen Herderja so mu ob istem času odpirali nove vidike tudi spisi Fr. Schlegela, nadalje še etnografski spisi posebno *Geschichte von Serbien und Bosnien* Joh. Chr. Engela, s katerim se je že 12. novembra 1808 tudi osebno seznanil,¹⁾ in po vsej verjetnosti je v njem ob istem času tudi že prebujala Brentanova — Arnimova zbirka nemških narodnih pesmi *Des Knaben Wunderhorn* 1806—1808 podobno stremljenje za inventarizacijo slovanskih narodnih produktov,²⁾ po kateri pač je že l. 1806. v Ljubljani javno klical njegov tovariš Zupančič.

Goli slučaj pa je hotel, da mu je neposredno vzpodbudo za to dal baš Čeh Jos. Dobrovský v svojem prvem pismu iz januarja 1809, ki ga je Kopitar prejel po Zoisu šele pred 1. februarjem istega leta.³⁾ V njem ga je Dobrovský namreč prosil za informacije o „zanesljivo starih“ slovenskih narodnih pesmih in njih obliki ter si je obenem želel, da bi mu od njih poslal nekaj na ogled.⁴⁾

In prav ta prošnja Dobrovškega je gotovo povzročila njegovo večjo aktivnost v tej smeri, kakor nam o tem priča predvsem njegov odgovor Dobrovskemu z dne 6. februarja 1809 ter vsa njegova nadaljnja delavnost na tem polju v istem in prihodnjem letu.

Ker je omenjeni Kopitarjev odgovor za njega značilen z več vidikov, citiram iz njega tozadevni pasus v dobesedni vsebini: „Alte Volkslieder dürften die Krainer schwerlich aufzuweisen haben: Die

1) Ibid. str. 393.

2) Čurčin. o. c. str. 96.

3) Kidrič, o. c. str. 127.

4) V. Jagić, Письма Добровскаго и Копитара. Источники I. SKt. Peterburg 1885, str. 28.

Bekehrer müssen in Vertilgung derselben fleissig und glücklich gewesen sein. Nur *einzelne* Zeilen, Disticha, die wir *vishe-Melodien* nennen, von allerlei metris, auch *gereimte*, natürlich meist erotischen Inhalts, gehen herum; sie sind Volkslieder, aber schwerlich *älter*, als das Christenthum. Ich habe den B. Z. (namreč Zoisa) um eine Abschrift für E. H. ersucht, welche also seiner Zeit überschicken werde. Überhaupt ist der Krainer gewissermassen *σωφρων*, *enthusiastirt* sich nicht leicht. Aber *der Kroate* hat *Nationallieder*, davon ich hier ein Paar (uncorrect genug aber aus dem Munde eines Karlstädter Kroaten) beilege: mit der Zeit kann ich vielleicht mehr geben... Ich habe meine neuen Serbischen Freunde vorerst um Serbische Nationallieder gebethen, um solche, wie das von Kraljevich Marko etc¹⁾

Iz tu navedenega je torej jasno, da je Kopitar že takrat smatral sbh. narodno pesem za precej staro (v tem so ga gotovo utrjevala Fortisova in Engelova poročila) ali vsaj za starejšo kot slovensko, v čemer pa smemo videti še nadaljnji vzrok, zakaj jo je od tega časa še tem bolj vzljubil. Iz citiranega še sledi, da je prav pod Dobrovskega vplivom tudi že začel po nji direktno povpraševati pri svojih treh srbskih kolegih Karlovčanih: tako si je iz ust enega od njih zabeležil za Dobrovskega nekaj primerov, ki se pač niso ohranili, in je hotel zlasti od Rankovića²⁾ dobiti še epske pesmi zgodovinske vsebine, namreč pesmi na način o Kraljeviču Marku, o katerih je že baš iz Engela vedel, da so stare.

Ker pa se mu njegov načrt z omenjenim Rankovićem in z drugimi Srbi najbrž ni obnesel (pobegnili so z Dunaja že v marcu 1809 pred Francozi),³⁾ je začel za njo poizvedovati tudi v družbi hrvatskih graničarskih častnikov, mudečih se prav na Dunaju,⁴⁾ in se je ž njo po vsej verjetnosti tudi še seznanjal iz prigodnih pesmi na letakih številnih slavonskih in hrvatskih verzifikatorjev,⁵⁾ ki so baš po Kačićevem vzgledu (kakor že zgoraj omenjeni Malevac) opevali v narodnem tonu in duhu slavne čine domačih junakov v bojih Marije Terezije in Jožefa II. s Turki.⁶⁾ V istem času se je za njo tudi že napotil pri proučevanju stare hrvatske književnosti, kakor o tem priča

¹⁾ Ibid. str. 35 in 40.

²⁾ Vuk Karadžić, Граматички и полемички списи III. Beograd 1896, str. 66.

³⁾ Kidrič, Zgodovina III, str. 394.

⁴⁾ Vuk Karadžić, o. c. str. 66.

⁵⁾ Murkov že citirani referat v Af sl Ph 28, str. 355.

⁶⁾ Natačnejše o tisti vojni poeziji Nik. Andrić, Iz ratničke književnosti hrvatske. Prosvjeta X, Zagreb 1902; tudi Br. Drechsler, Slavonska književnost u XVIII vijeku. Zagreb 1907.

prav njegovo poročilo Zoisu v pismu z dne 16. avgusta 1809, v katerem ga je obveščal o štirih starih sbh. narodnih pesmih v *Evangelistarju* iz l. 1694, ki ga je dobil v roke v Zlobicekega biblioteki,¹⁾ o čemer pa je kmalu obvestil tudi Dobrovskega v pismu z dne 21. aprila 1810.²⁾

Toda vse to ga je še premalo zadovoljevalo, zato je še nadalje in dosledneje iskal baš živih virov. Tako je že spomladi (v aprilu) 1810 pridobil za ta namen na Dunaju se takrat mudečega zagrebškega škofa Maks. Vrhovca, ki mu je res obljubil poslati iz Zagreba narodne pesmi ter pregovore, kakor je to razvidno iz njegovega prav citiranega pisma Dobrovskemu z dne 21. aprila 1810.³⁾ Za ta cilj pa je takrat tudi še dobil slugo bivšega svojega učenca v Ljubljani Ant. Bonazze, namreč slugo Jovana Brložana, iz čigar ust si je baš na Dunaju tudi že zapisal štiri hrvatske narodne pesmi in od katerega je še vrhu tega prejel obljubo, da mu jih še več pošlje po svojem povratku v Zagreb, o čemer pa nam priča njegovo pismo tovarišu Zupanu z dne 19. februarja 1812.⁴⁾

Kakor je iz doslej obrazloženega razvidno, je torej Kopitar v teku enega leta razvil slučajni migljaj Dobrovskega že v dosledni program, kateremu je dal popolni izraz zlasti sredi l. 1810, ko je začel tudi javno, namreč v tisku, že klicati po smotrni inventarizaciji sbh. narodne poezije.

Priča nam o tem nad vse jasno prav sledeče mesto v njegovih *Patriotische Phantasien eines Slaven v Vaterländische Blätter* 1810, Jhrg III. 87—93: „Möchte doch sich unter ihnen (namreč med Sloveno-Srbi) ein Herder oder auch ein Fortis finden, der die vielen nicht gereimten Volkslieder sammelte! Die Sammlung des Kačić ist bei weitem nicht befriedigend⁵⁾ (podčrtal sem jaz.)

Ta Kopitarjev javni poziv k zbiranju sbh. narodnih pesmi je za njega temeljnega pomena, ker s svojo vsebino že povsem jasno dokumentira, kako je namreč 30 letni Kopitar v teku nečelih dveh let na Dunaju že dozorel iz ossianskih svojih začetkov do herderjevskega kulta narodne poezije, pod katerega vplivom je tudi že javno začel ocenjevati posebno Kačićeve pesmi kot nekritično zabeležene (niso

¹⁾ Črpam iz Kopitarjeve korespondence z Zoisom, ki jo v prepisih hrani prof. Ivan Prijatelj v Ljubljani.

²⁾ Jagić, o. c. v *Источники* I. str. 138.

³⁾ *Ibid.* str. 138.

⁴⁾ V. Jagić, *Новыя письма Добровскаго, Копитаря. Источники* II. SKft. Peterburg 1897, str. 234 sl.

⁵⁾ B. Kopitars *Kleinere Schriften*, str. 65.

mu v njih najbrž ugajali umetni elementi, kakor na pr. rime itd.), v čemer ga je nedvomno še utrjevala baš Fortisova stroga sodba o Kačiću (Viaggio, II. 110), radi česar je prav za prav še nadalje iskal boljših zbirateljev.

Zato je tem intenzivneje ponavljal ta svoj javni poziv še l. 1811. Skoro z istimi besedami ter z isto motivacijo objavil ga je predvsem v svoji recenziji slovanskih gramatik *Slavische Sprachkunde v Annalen für Literatur und Kunst*. Jahrg. 1811, II. 52—68: „Die Kroaten haben so schöne Volkslieder, dass Goethe und Herder mehrere (pač Kopitarjeva hiperbola!) derselben, die Fortis mitgetheilt hatte, übersetzt und in die Sammlung ihrer unsterblichen Werke aufgenommen haben. *Wird sich Niemand finden* (podčrtal sem jaz), *der sie mit mehr Kritik und vollständiger sammelt als der Franziskaner Kačić?*“ In k temu pa je še pristavil, da tudi kajkavski Hrvati (Pseudokroaten) imajo lepe narodne pesmi, in kot dokaz za to še navedel one štiri stare pesmi iz že navedenega *Evangelistarja* 1694, proseč široko javnost za poročilo, ali so se mogoče še ohranile med ljudeštvom.¹⁾ V mali spremembi pa ga je istega leta še adresiral tudi Srbom v svojem referatu o srbski literaturi v *Vaterländische Blätter* 1811, Jahrg. IV. 387—391, 573—575, v katerem je med drugim še poročal o srbskem prevodu *Sindipe filozofa* (1809), h kateremu je bila dodana prav od srbskega prevajalca tudi ena narodna pesem o Zmaju Vuku, iz katere pa je za primer sam predstavil v nemščino 11 stihov z željo, ali bi mu mogel srbski Sindipasov prevajalec preskrbeti več takih narodnih pesmi: „*Möge uns der brave Übersetzer mehr solche Volkslieder, voran diese Serben und Kroaten so reich sind, mittheilen!* (od mene podčrtano). Sie ergreifen den Leser wunderbar!“²⁾

Med tem pa mu je to njegovo vztrajno prizadevanje za inventarizacijo sbh. narodne poezije prineslo že prve pičle sadove. V tem času, namreč sredi l. 1811. mu je že poslal škof Vrhovac iz Zagreba nekaj objavljenih pesmi z melodijami vred, sicer ne najboljših, toda precej spodobnih, kakor priča o tem Kopitarjevo že citirano pismo Zupanu z dne 19. febr. 1812.³⁾ Bile so to po vsej verjetnosti le drobne lirske pesmice, a njemu je šlo, kakor se da na to baš iz njegovih javnih pozivov sklepati, predvsem za epske, t.j. nerimane pesmi, o katerih bogatem zakladu tako pri Hrvatih kakor tudi pri Srbih je bil že trdno prepričan.

¹⁾ Ibid. str. 46 sl.

²⁾ Ibid. str. 140.

³⁾ Glej opombo št. 56.

Čprav je torej imel Kopitar v tem času precejšnjo zalogo sbh. narodnih pesmi v evidenci (zlasti če upoštevamo, da je Kačičevo zbirko kljub njenim nedovršenostem še vedno smatral za pristne narodne pesmi), se vendar s tem še niti takrat ni zadovoljeval, temveč je razen javnih pozivov še privatno nadalje iskal novih virov.

Radi tega se je torej obrnil v pismu z dne 1. novembra 1811 tudi na Srba Lukiana Mušickega, s katerim se je že l. 1809. pismeno seznanil po svojem tovarišu Rankoviću,¹⁾ s prošnjo za srbske narodne pesmi, če jih pač ne bo hotel nekoč sam v tisku izdati. Pisal mu je namreč: „*Wenn sich doch ein Kačich unter den Illyriern fände (podčrtano od mene), der die wirklich meist schönen Volksgesänge jeden Inhalts sammelte: die Serben und Kroaten haben daran einen Schatz wie vielleicht kein anderes Volk! Kroatische habe ich schon einige beisammen, noch mehrere sind mir versprochen worden: darf ich Sie um serbische ansprechen?... Oder geben sie selbst vielleicht einst Volksgesänge heraus?* Tant mieux!“²⁾ Toda Mušicki mu dolgo ni odgovoril, kakor je to razvidno iz Kopitarjevih pisem Dobrovskemu z dne 16 febr. 1812³⁾ in Zupanu z dne 20. febr. 1814,⁴⁾ in mu menda niti pozneje sploh nič ni obljubil glede nabiranja narodnih pesmi.

Prav tako mu ni prinesel zaželenih uspehov niti njegov novi poizkus z že omenjenim slugo Brložanom, od katerega mu je na začetku l. 1812. imel v Ljubljani zabeléziti obljubljeni hrvatske pesmi njegov prijatelj Zupan. Iz pisma, ki ga mu je radi tega napisal dne 12 februarja 1812, je pa razen tega še jasno, kako visoko je vedno cenil posebno epske, t.j. junaške pesmi (razodevali so to že njegovi javni pozivi), v katerih pa je prav po vplivu dunajskih romantikov nahajal dovolj sorodnosti s *severnogermanskimi sagami* ter z ruskim *Igorjem*, in kako nestrpno je že iskal osebo, ki bi mu jih končno zapisala. Pisal mu je namreč: „Die Kroaten haben herrliche Volkslieder (Heldenlieder) wie die Norder, von denen itzt Schlegel und Freunde mit Recht soviel Aufhebens machen: ich finde sogar einen ähnlichen Geist darin, wie in den isländischen Sagen und Igors Schliachtgesang. Kurz! *ich wünsche nicht so sehr als dass sie mir* (podčrtal sem jaz) *jemand aufschreibe.* Und dazu wär'es der Bonazische Johannes

¹⁾ N. Petrovskij, Первые годы дѣятельности В. Копитаря, Kazanj 1906, str. 499 sl. — Prim. še Kidrič, Zgodovina III, str. 394.

²⁾ V. Jagić c. o. Источники II, str. 786 sl.

³⁾ Источники I, str. 243.

⁴⁾ Источники II, str. 261.

die beste Quelle!“¹⁾ Ampak od Brložana in Zupana, kakor je bilo prav omenjeno, ni dobil nič in nobene koristi mu ni prineslo niti njegovo občevanje z mladimi Srbi na Dunaju poleti 1812, katere je v tem smislu omenil Zupanu v pismu z dne 30. junija istega leta.²⁾ Obenem je bil zaman ves njegov trud spomladi 1813, da bi za narodno pesem zainteresiral tudi mlada dva Srba, medicinca Dim. Davidovića in Dim. Frušića, osnovatelja *Srbskih novin* na Dunaju.³⁾ Končno pa se mu v tem oziru istotako ni obnesla niti akcija, ki jo je poleti 1813 vzprožil s svojo okrožnico na duhovščino zagrebški škof Vrhovac, ki se je najbrž že prej ž njim o tem dogovoril.⁴⁾

Iz doslej obrazloženega je povsem jasno, da je Kopitar, ki se je na Dunaju v l. 1809—1813. izobrazil glede pojmovanja narodne poezije že v popolnoma čistokrvnega romantika, moral s svojim vztrajnim javnim ter privatnim prizadevanjem za odkritje sbh. narodne poezije zasledovati gotov cilj, namreč, da bi jo končno mogel vplesti v venec svetovnih pesemskih tradicij kot enakovredno in s tem obenem še pridobiti južnim in sploh vsem Slovanom svetovni ugled, v čemer smemo videti tudi važno točko njegovega slovanski buditeljskega programa. Da se mu je to res kmalu posrečilo, se je imel zahvaliti le golemu naključju, ki mu je že v drugi polovici l. 1813. prignalo na Dunaj 26 letnega srbskega emigranta Vuka Stef. Karadžića, v katerem je končno vendar našel svojega že dolgo iskanega novega Kačića.

Václav Burian

1) Glej opombo št. 56.

2) Источники II, str. 242.

3) Vuk Karadžić, o. c. str. 66.

4) Đuro Šurmin, Hrvatski preporod I. Zagreb 1903, str. 45.